

«Методологія оцінки потреб громад та пріоритетів громадян»

Розроблена в рамках проєкту «Моделі участі в українській реконструкції», який реалізовується під егідою «Національного Демократичного Інституту» (NDI)

«Моделі участі в українській реконструкції»

Київ – 2023 рік

Зміст

Вступ – 3.

Термінологія – 5.

Залучення громадськості до процесів відновлення та базові аспекти роботи з вразливими групами населення – 7.

Етапи реалізації проєктних активностей – 18.

Оцінка потреб громад: міжнародний досвід – 26.

Комплексна оцінка економічних збитків та потенціалу відновлення – 33.

Вступ

Громадянське суспільство в Україні має величезний потенціал до залучення в процеси розвитку держави в тому числі на рівні місцевого самоврядування з метою покращення показників прозорості та інклюзивності використання коштів спрямованих міжнародною спільнотою та різноманітними донорами для післявоєнного відновлення громад.

Активна соціальна участь в прийнятті рішень, контролі за діяльністю влади й дотриманням принципів свободи слова допомагає розвитку демократичних практик, а здатність громадян до об'єднання навколо спільних інтересів та роботи над вирішенням проблем, що стосуються соціального та економічного розвитку – запорука становлення відкритого й прозорого управління.

Інклюзивна політика потрібна для забезпечення рівності можливостей та доступності для всіх людей, незалежно від їхньої раси, етнічної належності, статі, віку, здоров'я, статусу в суспільстві та інших характеристик. Її метою є створення гармонійного та сприйнятливого для різних груп громадян середовища, яке сприяє розвитку кожної особистості та громади в цілому.

Створення рівних умов для економічного розвитку призводить до підвищення конкурентоспроможності громади та суспільства, що апробовано найкращим світовим досвідом, який необхідно використати в Україні.

Створення умов для захисту інтересів різних вразливих груп населення через активізацію комунікації між громадськістю та місцевим самоврядуванням громад з подальшою діагностикою наявних ризиків та розробкою рекомендацій відносно ймовірних інструментів їх подолання – ключові завдання роботи проекту «Моделі участі в українській реконструкції» в рамках якого працюють Мережа захисту національних інтересів «АНТС», Інститут «Республіка» та «Смарт Медіа», який реалізовується під егідою та за фінансової підтримки «Національного Демократичного Інституту» (NDI).

Метою проекту є визначення пріоритетних потреб громад та громадян й врахувати їх при розробці та впровадженні відповідних напрацювань, які

будуть використанні для подальшого поширення і лобіювання на національному рівні. Проєкт спрямований на те, щоб зрозуміти, які проблеми потребують найбільшої уваги з урахуванням наявного спектра негативних чинників та визначити потенційні шляхи їх розв'язання, що повинно конвертуватися в розробку покрокових рекомендацій.

До переліку пріоритетних **цілей проєкту** відносяться наступні складові: аналіз поточної проблематики громадського сектору в контексті потенціалу залучення до процесів відновлення, захисту інтересів вразливих соціальних груп та формування соціальноорієнтованої моделі розвитку громад включно зі збором інформації про економічну ситуацію, супутні збитки спричинені військовими діями та розробку планів відновлення.

Термінологія

1. *Оцінка економічних збитків* – це процес визначення матеріальних втрат, які виникли в результаті природних катастроф, техногенних аварій, конфліктів або інших подій. Оцінка зазвичай включає збір та аналіз даних про вартість зруйнованих або пошкоджених майнових та немайнових активів, втрати виробничої потужності, втрату доходів, втрату господарської діяльності та інші фактори.

2. *Потенціал відновлення громади* – це можливості, які створюються для відродження та розвитку громади, яка може бути відновлена після кризи, конфлікту, економічної скрути або будь-якої іншої складної ситуації.

3. *Оцінка ризиків відновлення громади* – це процес ідентифікації та аналізу можливих ризиків, які можуть виникнути під час процесу відновлення громади.

4. *Політичний потенціал відновлення громади* – це можливості, які створюються через зміну політичної ситуації та вплив на політичні процеси, що допомагають відновленню та розвитку громади.

5. *Вразливі групи* – це категорії людей, які внаслідок власного соціально-економічного статусу, віку, стану здоров'я, етнічної приналежності, гендерної ідентичності або інших факторів мають підвищену вразливість до негативних соціальних процесів, таких як бідність, соціальна виключеність, безробіття, різні форми дискримінації.

6. *Інклюзивна політика в громадах* – це підхід до розвитку, який сприяє залученню всіх членів громади, незалежно від їхньої раси, етнічної належності, статі, віку, здоров'я, статусу в суспільстві та інших характеристик, до участі в прийнятті рішень та виконанні проєктів та програм.

7. *Внутрішньо переміщені особи або вимушені переселенці* – це люди, які залишили місця постійного проживання через повномасштабний збройний конфлікт безпосередньо у зонах їх компактного проживання або в небезпечній близькості від них.

8. *Ветерани* – вразлива група населення через різні фізичні та психологічні проблеми, які виникли або виникають внаслідок їхньої служби в Збройних Силах.

9. *Підвищення фінансової ефективності* – це процес оптимізації використання фінансових ресурсів з метою забезпечення максимального ефекту від їх використання.

10. *Стратегія збору пріоритетів* – це план, який визначає, яким чином будуть збиратися та аналізуватися пріоритети або переваги групи людей або громади в цілому. Цей процес включатиме різні методи збору даних, такі як опитування, фокус-групи та інші, які допомагають виявити та проаналізувати пріоритети громадян.

Залучення громадськості до процесів відновлення та базові аспекти роботи з вразливими групами населення

Залучення громадськості до процесів відновлення та подальшого розвитку громад – запорука створення ефективної моделі управління та вироблення максимально репрезентативних стратегічних документів на рівні місцевого самоврядування.

Люди, які живуть у зоні відновлення, мають цінний досвід та знання про місцеві умови, ресурси та потреби. Їхні знання можуть бути використані для розробки та виконання ефективних відновлювальних проєктів, які краще відповідатимуть потребам місцевих жителів.

Важливо проводити інформаційну роботу серед населення, щоб громадяни мали можливість отримати перевірену інформацію про різні аспекти функціонування громад. Це можна зробити шляхом проведення інформаційних кампаній, семінарів, тренінгів, конференцій, створення медіа-продуктів то роз'яснення наявних інструментів кооперації громадського сектору задля лобіювання власних інтересів. Координація зусиль різних соціальних груп є важливою для досягнення спільної мети – покращення умов розвитку громад.

Одним зі способів координації зусиль є створення платформ для спілкування та співпраці між різними соціальними групами, таких як форуми, конференції, робочі групи тощо. Ці платформи можуть бути використані для обговорення важливих питань та формування спільних стратегій дій. Для практичного втілення цього аспекту доцільно прокомунікувати з широким спектром інституційно виражених громадських організацій різного спектру спрямування, які представляють інтереси більшості соціальних груп.

Залучення громадськості до роботи проєкту є важливим етапом, оскільки це забезпечує широку підтримку й акумулює різноманітний досвід та ресурси.

Для того, щоб залучити громадськість до процесів, можна використовувати різні методи, такі як:

Характеристика	Опис
Інформування громадськості про проєкт та його мету	<p>Перед початком роботи над проєктом слід розробити план комунікації, який визначає цільову аудиторію, способи комунікації та засоби інформування. Необхідно провести інформаційні заходи, такі як конференції, інформаційні / презентаційні зустрічі, семінари, дискусії тощо, щоб надати можливість громадськості поспілкуватися з членами команди проєкту та отримати відповіді на свої запитання.</p> <p>Варто звернутися у першу чергу до регіональних ЗМІ, щоб забезпечити опублікування інформації про проєкт та його мету у засобах масової інформації. Наприклад, можна проводити інформаційні кампанії, створювати презентації, організувати зустрічі з місцевими жителями.</p>
Включення громадськості	<p>Залучити громадськість до робіт по проєкту, проводити консультації та обговорення проєктів. Громадськість може бути включена в різних аспектах проєкту, таких як планування, розробка, впровадження та оцінка. Планування проєкту повинно враховувати думки та потреби громадськості, які можна вивчити через опитування, фокус-групи, інтерв'ю та інші форми збору даних. Залучення громадськості до розробки проєкту дозволяє їм бути визначити пріоритети та проблеми, які потрібно вирішити.</p>
Сприяння розвитку партнерства та співпраці між різними групами та організаціями	<p>Сприяння розвитку партнерства та співпраці між різними групами та організаціями є важливим елементом будь-якої успішної діяльності. Початковою точкою може бути встановлення контактів з різними організаціями, в яких може бути інтерес до співпраці.</p> <p>Це може бути досягнуто шляхом спільної роботи та обміну ідеями, напрацюваннями та ресурсами. Доцільно проводити спільні тренінги та семінари з організаціями-</p>

	<p>партнерами проєкту – це розширить діапазон участі та репрезентативності, що сприятиме популяризації ініціативи та її подальшому масштабуванню.</p> <p>Варто зустрітись з лідерами думок – викладачами, активістами, депутатами, головами ОСББ тощо та розповісти їм про проєкт, обговорити можливість співпраці та їх залучення.</p>
<p>Створення механізмів звітування та обміну інформацією з громадськістю</p>	<p>Комунікаційні канали – це інструменти для взаємодії з громадськістю, такі як веб-сайти, соціальні мережі (месенджери – Viber, WhatsApp, Telegram, Facebook тощо), блоги, форуми, друковані оголошення тощо. Ці канали можуть бути використані для розміщення інформації про діяльність організації та прямого діалогу з іншими зацікавленими сторонами. Такі механізми дозволяють забезпечити прозорість та відкритість у своїй діяльності, а також залучати громадськість до прийняття рішень та впливати на них.</p>

Методологія роботи з вразливими соціальними групами базується на розумінні того, що деякі з них мають діаметрально протилежні потреби, різний ступінь залежності від соціальної та економічної безпеки та можливості доступу до колективних ресурсів.

Вразливі групи населення – це групи людей, які мають певні особливості або умови, які роблять їх більш вразливими до соціальних та економічних загроз. Такі групи можуть бути незахищеними або дискримінованими через своє становище, статус, етнічне походження, вік, стан здоров'я, інвалідність, гендерну належність, релігію, національність тощо.

До найбільш виражених вразливих груп належать:

1. Люди старшого віку, які можуть мати проблеми зі здоров'ям, доступом до медичної допомоги, соціальною ізоляцією або економічними проблемами. Деякі з цих особливостей включають:

- Зниження фізичних та когнітивних здібностей (старші люди можуть стикатися зі зниженням слуху, зору, сили та рухливості, що може зробити їх менш самостійними та більш вразливими до травм та інших видів небезпек).

- Хронічні захворювання (старші люди більш схильні до різних хронічних захворювань, які можуть знизити якість їхнього життя та зробити їх більш вразливими до різних видів ризиків).

- Соціальна ізоляція (старші люди можуть стикатися зі зменшенням соціальних зв'язків та ізоляцією).

- Економічна вразливість (можуть бути менш фінансово стійкими та більш залежними від допомоги, що може зробити їх більш вразливими до різних видів економічних небезпек).

2. Жінки, які можуть бути позбавлені рівних можливостей в освіті, ринку праці та громадсько-політичному житті.

- Соціально-економічна нерівність: жінки частіше стикаються зі зниженням доходів та нерівністю на ринку праці, що може погіршити їхній статус, зробити їх залежними від інших та знизити їхню фінансову стійкість.

- Насильство: жінки частіше стикаються зі статевим насильством, домашньою та сімейною злочинністю, що може викликати фізичні, емоційні та психологічні травми та зробити їх більш вразливими до небезпек.

- Сексизм та гендерна дискримінація: жінки можуть стикатися зі стереотипами та обмеженнями, пов'язаними зі статевою приналежністю, що може обмежити їх можливості та зробити їх більш вразливими до різних видів соціальної та економічної дискримінації.

3. ВПО (внутрішньо переміщені особи) та особи без документів, які можуть бути позбавлені доступу до основних прав та соціальних послуг.

Внутрішньо переміщені особи або вимушені переселенці – це люди, які залишили місця постійного проживання через повномасштабний збройний конфлікт безпосередньо у зонах їх компактного проживання або в небезпечній близькості від них. Для підтримки вимушених переселенців важливо

забезпечувати їм доступ до основних потреб, таких як харчування, вода, притулок, медична допомога, а також до освіти, праці та інших ресурсів, які допоможуть їм створити собі комфортні умови життя.

Фактори, які необхідно враховувати при роботі з ВПО:

Охорона здоров'я. Ця категорія населення потребує доступу до медичних послуг, включно з профілактичними обстеженнями, лікуванням та психологічною підтримкою. На державному рівні відбувається регулювання цих процесів, але аспект надання фахової психологічної підтримки – це надскладне завдання, враховуючи масштаб осіб, які її потребують (кількісні показники зростатимуть) й зрозуміло, що влада не зможе одномоментно впоратися з таким викликом тому активізація ролі громадського сектору та різного роду неурядових організацій стане вкрай важливою.

Освіта та соціальне забезпечення. Важливо забезпечити доступ до освіти та навчання для вимушених переселенців – це базовий пакет соціальної підтримки, який передбачатиме додаткове навантаження для більшості громад в плані створення додаткових потужностей або розширення наявних.

Створення можливостей для працевлаштування. Важливо створити можливості для працевлаштування, щоб забезпечити фінансову стабільність та самодостатність вимушених переселенців.

Підтримка соціальної інтеграції – це фундаментальна складова, яка визначатиме повоєнний розвиток України. Для значної кількості ВПО актуалізується проблема з поверненням до довоєнних місць проживання через сукупність факторів: військові дії, ступінь руйнацій громад, рівень безробіття в найбільш постраждалих регіонах тощо.

Значна частка ВПО будуть змушені налагоджувати власне життя в громадах, де вони вимушено перебувають станом на зараз й залишаться там як мінімум в середньостроковій перспективі – від 1 до 3 років, що може трансформуватись у переїзд на постійній основі. Органам місцевого самоврядування кожної громади доцільно враховувати ці фактори у створенні планів та стратегій подальшого розвитку, зважаючи на можливість значного

приросту населення та створення умов для забезпечення їх основних потреб. За офіційною інформацією Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України сягає позначки у 5 мільйонів офіційного зареєстрованих осіб й може включати ще 2 мільйони не зареєстрованих – це, в сукупності, близько 7 мільйонів громадян, які вимушено покинули свої домівки, зважаючи на безпекову складову.

4. Ветерани – вразлива група населення, яка виникла через різні фізичні та психологічні проблеми, які виникли або виникають внаслідок їхньої служби в Збройних Силах. Фізичні проблеми можуть включати травми, які були отримані під час бойових дій або навчальних вправ, а також хронічні захворювання, пов'язані зі впливом екстремальних умов на здоров'я. Психологічні проблеми можуть включати посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожність та інші психічні проблеми, які можуть бути пов'язані зі стресом, що виник внаслідок досвіду бойових дій або інших подій, пов'язаних зі службою в армії.

Для підтримки ветеранів важливо надавати доступ до медичної та психологічної допомоги, забезпечувати можливості для професійного розвитку та перекваліфікації, допомагати в їхній інтеграції в цивільне життя, а також забезпечувати достойні умови життя та соціальне забезпечення. Крім того, важливо забезпечити доступність до ресурсів, які можуть допомогти ветеранам знаходити підтримку у своїй спільноті, таких як ветеранські організації та інші ветеранські сервіси. Згідно з офіційними повідомленнями Міністерства оборони України загальна чисельність Сил оборони налічує близько 1 мільйона громадян. Якщо врахувати членів їх сімей, то сукупний показник може збільшуватись мінімум до 3-4 мільйонів осіб.

5. Особи з інвалідністю, які можуть стикатися з обмеженнями в доступі до фізичних, соціальних та інших ресурсів.

- Можуть бути залежні фізично та психологічно від інших для задоволення своїх потреб, що може зробити їх більш вразливими до зловживань, знецінення та насильства.

- Економічні труднощі: частіше стикаються зі зниженням доходів та обмеженими можливостями для знаходження роботи, що може зробити їх більш вразливими в цьому аспекті.

- Соціальна відстороненість та стигма, які пов'язані з інвалідністю, що може призводити до соціальної відстороненості та обмежень їхніх можливостей.

6. Етнічні меншини, які можуть бути відокремленими від процесу прийняття рішень на рівні громад або свідомо самоусуватися від соціальної активності в місцях постійного проживання, не відчуючи власну приналежність до колективного цілого. Етнічні меншини можуть бути об'єктом дискримінації та стереотипів, що може призвести до обмеження їхніх можливостей у різних сферах життя, включаючи доступ до освіти, роботи та медичної допомоги. Також можуть стикатися з недоступністю інформації та мовними бар'єрами, що може ускладнювати доступ до основних послуг та ресурсів.

7. Представники ЛГБТ-спільноти – можуть піддаватися різним формам соціального тиску, дискримінації та насильства. Для зменшення вразливості представників ЛГБТ-спільноти важливо забезпечити їм рівні можливості та дотримання їхніх прав. До цього можна віднести захист від дискримінації та насильства, доступ до якісної освіти та медичної допомоги, забезпечення працевлаштування, а також мінімізацію соціального тиску.

Комунікація з вразливими групами має будуватись на основі підходів ненасильницького спілкування, де ми використовуємо 4 етапи:

1. Відділяємо факти від емоцій – це означає, що ми маємо описати те, що відбулося, без оцінок або висновків, і використовувати лише об'єктивні факти.

2. Проговорюємо, що ми відчуваємо щодо певної проблеми. Відчуття є важливим елементом комунікації, оскільки вони відображають нашу реакцію на події, які відбуваються навколо нас. Коли ми висловлюємо свої відчуття, ми дозволяємо іншій людині або групі людей краще зрозуміти нашу позицію та переживання. Проговорювання власних відчуттів допомагає уникнути

агресивності та конфліктів, оскільки ми не звинувачуємо або не критикуємо іншу людину. Замість цього, ми виражаємо свої почуття, що сприяє взаєморозумінню та покращує якість нашого спілкування.

3. Проговорюємо власну потребу. Цей етап допомагає нам висловити свої очікування та потреби, що може сприяти розв'язанню конфліктів та поліпшенню взаємин з іншою людиною. Проговорювання власної потреби допомагає зменшити напругу та нерозуміння в комунікації, оскільки інші люди можуть краще зрозуміти наші потреби та очікування. Крім того, це може допомогти знайти спільний шлях до розв'язання проблеми, що може бути вигідним для всіх сторін.

4. Пропонуємо рішення. На цьому етапі ми пропонуємо різні варіанти розв'язання проблеми, що виникла, та шукаємо спільну згоду з іншою людиною. Важливо запропонувати не один, а кілька варіантів рішення, щоб мати можливість вибрати найбільш слушний з них. Крім того, на цьому етапі ми можемо домовлятися про деталі виконання рішення, щоб уникнути конфліктів у майбутньому. Пропонування рішення допомагає розв'язувати проблеми та досягати спільної згоди з іншими людьми. Крім того, цей етап може збільшити взаємне розуміння та сприяти зміцненню взаємин між людьми.

Для ефективної роботи з вразливими категоріями населення варто слідувати наступним принципам:

- Визнання потреб та інтересів вразливих груп, а також їх прав на забезпечення рівних можливостей та поваги, що слугуватиме гарантією соціально орієнтованої моделі розвитку суспільства.
- Партнерство з вразливими групами населення та іншими зацікавленими сторонами, такими як громадські організації, недержавні організації, органи влади тощо.
- Комплексне визначення ситуації та потреб вразливих груп, зокрема за допомогою соціальних досліджень та збору статистичних даних.

- Розробка та реалізація спеціалізованих програм та проєктів, спрямованих на задоволення потреб вразливих груп, з орієнтацією на їхні інтереси та потреби.
- Підтримка розвитку самодостатності вразливих груп шляхом розширення їх доступу до ресурсів, освіти, працевлаштування.
- Забезпечення взаємодії та координації – зміцнення горизонтальних зв'язків.

Методології оцінки потреб вразливих груп можуть варіюватися в залежності від цільової групи та мети оцінки.

Однак, деякі загальні підходи можуть бути корисними для розробки методологій оцінки потреб вразливих груп, наприклад:

Характеристика	Опис
Врахування контексту	Контекст має важливе значення при оцінці потреб з точки зору актуальних реалій в Україні та ризиків, спричинених військовою агресією росії проти нашої держави: гуманітарна криза, інфраструктурні руйнування, економічні збитки, індекси ВПО, кількість втрачених людських життів в результаті військових дій, ветерани та їхні родини, психологічні розлади у переважній кількості населення громад.
Участь вразливих груп у процесі оцінки	Відповідність потребам вразливих груп може бути досягнута, якщо вони беруть участь у процесі оцінки. Це може включати участь в опитуваннях, фокус-групах та інших формах збору даних.
Збір якісних даних	Для оцінки потреб вразливих груп можуть бути використані якісні дослідження, які можуть забезпечити детальне розуміння потреб вразливих груп та допомогти ідентифікувати невідомі потреби.
Використання стандартів та рекомендацій	Існують стандарти та рекомендації, які визначають, як оцінювати потреби вразливих груп. Наприклад, « Сфера стандартів гуманітарної допомоги » є визнаним

міжнародним стандартом для гуманітарної допомоги та надає рекомендації щодо оцінки потреб.
--

Робота з вразливими групами населення є складним і водночас важливим завданням ефективність виконання якого напряду залежатиме від системності в роботі протягом усього періоду проєкту.

Важливо ретельно підготуватися до підготовчого етапу через збір максимального обсягу інформації про конкретну громаду, характер та ступінь складності наявних соціально-економічних викликів та потенціал до позитивних змін.

Це можливо реалізувати через використання комплексу заходів, серед яких:

Провести дослідження, які допоможуть зрозуміти, які саме групи є вразливими у визначеній місцевості, які їх потреби та з якими проблемами вони стикаються. Для цього потрібно дослідити портрет вразливої групи населення – це опис характеристик, потреб та проблем, які виникають у певних груп людей, які є більш вразливими перед соціальними, економічними або іншими факторами. Цей портрет може включати опис таких характеристик, як вік, стать, соціальний статус, етнічна приналежність, стан здоров'я, особливості життєвого середовища, економічні умови, доступ до послуг та ресурсів тощо. Цей портрет дає можливість краще зрозуміти потреби та проблеми вразливих груп населення, а також визначити можливі шляхи розв'язання їх проблем.

Встановити контакт. Для роботи з вразливими групами населення важливо встановити з ними контакт. Наприклад, доцільно звернутися до місцевих організацій, які працюють з цими групами, активістів та лідерів суспільної думки, доречною, за можливості, може стати координація зусиль з органами місцевого самоврядування та профільними установами, які опікуються аспектами соціального захисту населення. Варто проводити багато особистих зустрічей з зацікавленими групами, що допоможе краще та швидше отримати необхідний каскад інформації.

Слухати та розуміти. Важливо вміти слухати та розуміти потреби та проблеми вразливих груп. Це допоможе зробити роботу більш ефективною. Ступінь активності представників різних груп значною мірою залежатиме від того, наскільки вони відчуватимуть зворотній зв'язок.

Залучити експертів. До роботи з вразливими групами доцільно залучати профільних експертів – осіб зі специфічним / вузькопрофільним рівнем компетенцій та досвідом роботи з такими групами.

Робота на результат. Важливо не тільки працювати з вразливими групами населення, але й орієнтуватися на результат. Варто спрямовувати зусилля на досягнення конкретних цілей, які допоможуть покращити життя вразливих груп.

Під час реалізації проєктних активностей доцільно буде врахувати поточну безпекову ситуацію в Україні й особливості конкретної місцевості та негативні впливи на соціально-економічну ситуацію в результаті військових дій та їх наслідків з точки зору базових аспектів соціальної психології. Аналіз поточної ситуації в громадах ґрунтуватиметься на соціологічних зрізах громадського сектору, під час реалізації яких будуть залучені до обговорення актуальних викликів лідери суспільної думки, представники громадського сектору та пересічні мешканці громад. В рамках активностей планується домогтися залучення до 15% населення громад до обговорення потреб різних вразливих груп та вироблення цілісної концепції розвитку.

В рамках роботи проєкту заплановані активності для представників вразливих груп та громадського сектору з метою інформування про найкращі українські та міжнародні практики. Це необхідні складові для первинного моніторингу ситуації та виокремлення поточної проблематики, яка на етапі фіналізації результатів роботи проєкту буде сформована у вигляді рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо розробки соціально орієнтованої моделі прийняття рішень.

Етапи реалізації проєктних активностей

1. Підготовчий.
2. Другий етап збору інформації.
3. Залучення вразливих груп до обговорень.
4. Розробка стратегії збору пріоритетів громадян.
5. Формування комплексних рекомендацій для органів місцевого самоврядування.

1. Підготовчий етап збору інформації є важливим етапом процесу дослідження й полягає у плануванні та підготовці до збору даних, на якому необхідно:

- Визначити мету дослідження – чітко сформулювати, що саме потрібно вивчити та яку мету дослідження треба досягти.
- Визначити обсяги дослідження – скільки інформації необхідно зібрати, щоб відповісти на поставлені питання.
- Визначити базові методи збору інформації, які найбільше підходять для досліджуваної теми. Вибрати джерела інформації, з яких можна отримати необхідну інформацію, такі як архівні документи, інтернет-ресурси, експертні оцінки та інші.

Для збору інформації щодо поточної ситуації в громадах можна використовувати різноманітні методи та джерела, з-поміж яких доцільно виділити дві умовні групи – **інформаційно-аналітичні та соціологічні**.

Інформаційно-аналітичні методи збору інформації:

Збір даних про громаду – інформація про статистику захворюваності, злочинності, рівня освіти, базових економічних показників, соціальної структури населення та інших категорій аналізу. *Набір необхідних даних буде включено та деталізовано у шаблоні файлу «Картування громади», який стане одним з додатків до поточного документу.*

Аналіз документів та звітів, що продукуються місцевими органами влади, неприбутковими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

Набір даних буде включено та деталізовано у шаблоні файлу «Картування громади», який стане одним з додатків до поточного документу.

Формування бази громадських контактів – залучення до співпраці представників громадських організацій та інших активістів, які мають досвід роботи з громадою та мають відповідні знання та контакти. Важливо зазначити, що формування бази громадських контактів є перманентним процесом, який потребує постійної роботи та співпраці з іншими громадськими лідерами та активістами, а також розвитку власних знань та компетенцій. Цей напрямок роботи є надзвичайно важливим, адже на основі цього здійснюватиметься організація різноманітних заходів (семінарів, тренінгів, круглих столів тощо) з метою співпраці та обміну досвідом з іншими громадськими лідерами.

Експертні думки – консультації з експертами, які працюють з громадами та знають їх проблеми та потреби.

Моніторинг медійного поля громади – соціальних мереж, локальних новинних сайтів та груп / форумів, де люди з громади обговорюють питання, які їх турбують. Це важливий аспект обговорень щодо конкретних соціальних проблем в реальному часі, що дозволяє відстежувати процеси перманентно.

Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки, і їх використання може бути залежним від потреб та обмежень, які виникають у конкретній ситуації. Однак використання їх у достатньому кількісному та якісному форматі дозволить провести максимально репрезентативну первинну оцінку, що допоможе в плануванні подальших активностей.

Підготовчий етап націлений на первинний збір інформації щодо поточної ситуації та нагальних викликів перед громадою. Він передбачатиме реалізацію комплексу інформаційно-аналітичних заходів задля здійснення детального картування кожної громади – збір інформації щодо соціальної структури населення, аналіз ситуації з соціальним забезпеченням, виокремлення найбільших вразливих груп та налагодження діалогу з ними, моніторинг активного громадського сектору та старт консультацій щодо збору

проблематики та рекомендацій щодо залучення вразливих груп до розробки планів післявоєнного відновлення громад.

2. Другий етап збору інформації включатиме розробку анкет / опитувальників, підготовку методики збору й обчислення даних, проведення глибинних інтерв'ю або фокус-групових досліджень з представниками громадського сектору, які добре обізнані в поточній проблематиці проєкту / проведення соціологічного зрізу громадської думки в обраних громадах проєкту та обробку усіх показників і створення багатовимірного масиву інформації.

Методи збору інформації:

Фокус-групи або глибинні інтерв'ю. У першому випадку мова йде про організацію зустрічей з невеликою групою людей з громади для детального обговорення певної проблеми або питання. Доцільно залучати до подібних обговорень людей з високим ступенем обізнаності в заданій проблематиці, різним попереднім досвідом та приналежністю до тих чи інших соціальних груп. У другому – проведення інтерв'ю з відкритими запитаннями, які дозволять узагальнити думки та почуття респондентів щодо певної теми. Глибинне інтерв'ю зазвичай проводять з малими групами людей або індивідуально з кожним учасником, щоб досліджувач міг вийти на більш детальний рівень вивчення думок та почуттів кожного респондента. Глибинне інтерв'ю часто використовується для вивчення складних соціальних та психологічних проблем, які не можуть бути зрозумілі через опитування або інші методи дослідження. Цей метод дозволяє досліджувачу отримати глибоку інформацію про думки, почуття та переживання учасників, що дозволяє краще зрозуміти та вивчити тему дослідження. *Шаблони такого формату дослідження будуть опрацьовані та додані до поточного документу.*

Опитування – проведення анкетування серед мешканців громади може допомогти зрозуміти їх потреби та проблеми в максимально репрезентативній площині. *Шаблони такого формату дослідження будуть опрацьовані та додані до поточного документу.*

Спостереження за поведінкою та діяльністю людей в громаді та відстежування змін в різних часових проміжках.

На цьому етапі необхідно:

- Визначити найбільші вразливі групи, систематизувати чинники, які роблять ці групи вразливими: психологічні, соціальні, економічні тощо. Дослідити та виокремити ключові проблемні аспекти – невдоволені потреби. Викристалізувати пріоритетні напрямки подальших активностей.

- Проаналізувати наявний в громадському секторі інституційний потенціал для їх вирішення – розроблені різними ініціативами громадян концепції та рекомендації для органів місцевого самоврядування – кількісні та якісні показники. Зрозуміти потенційні розбіжності та спільні інтереси представників різних соціальних груп. Визначити потенційну готовність до об'єднання представництв різних вразливих груп задля спільної участі у розробці подібних рекомендацій та налагодженні діалогу з представниками влади.

Цей етап збору інформації включатиме проведення соціологічного зрізу громадської думки в обраних громадах проєкту.

Це дозволить:

- Отримати додатковий масив даних для загального аналізу потреб / очікувань громадського сектору.

- Визначити співвідношення / дисбаланси між опитуваннями лідерів суспільної думки / керівників громадських організацій та середньостатистичними мешканцями громад.

- Диференціювати потреби представників різних вразливих груп з позицією абсолютної більшості населення громад та використати отримані дані в розробці наступних програмних документів передбачаних проєктною активністю.

- Оцінити потенціал подальшого залучення громадськості, включно з найбільшими вразливими групами, до майбутніх активностей в межах громад.
- Створити ефективний інструментарій залучення громадян з урахуванням поточних інтересів різних вразливих груп до створення інклюзивних планів розвитку.

Результати дослідження будуть опрацьовані та представлені публічно у доступному для сприйняття форматі: презентації, доповіді, рекомендації для органів місцевого самоврядування.

3. Залучення громадськості та представників вразливих груп до обговорень

Вразливі групи – це категорії людей, які внаслідок власного соціально-економічного статусу, віку, стану здоров'я, етнічної приналежності, гендерної ідентичності або інших факторів мають підвищену вразливість до негативних соціальних процесів, таких як бідність, соціальна виключеність, безробіття, різні форми дискримінації. Ці групи потребують додаткового захисту та підтримки з боку держави та громадських організацій.

Працюючи з вразливими групами, важливо мати на увазі, що ці люди можуть відчувати страх, непевність, дискримінацію та інші негативні емоції, тому потребують особливого підходу та уваги до своїх потреб. Доречно використовувати детальні рекомендації, які можуть допомогти ефективно працювати з вразливими групами, серед яких:

Врахування потреб – варто звернути увагу на те, що саме хочуть представники вразливих груп, якщо вони про це говорять. Вони можуть потребувати доступу до певних послуг, інформації, фінансової підтримки, психологічної допомоги та іншого. Важливо почути їхні потреби та спробувати їх задовольнити.

Збір інформацію про конкретну групу – розуміння характеристик та потреб конкретної вразливої групи може допомогти краще зрозуміти їхню

ситуацію та потреби. Дослідження, вивчення статистики та консультації з експертами можуть допомогти отримати корисну інформацію.

Дотримання етики – працюючи з вразливими групами, важливо дотримуватися етичних принципів, таких як повага, конфіденційність, довіра та відповідальність.

Використання адаптивних методів комунікації – застосування адаптивних методів може допомогти забезпечити ефективну комунікацію з вразливими групами. Це може включати використання простих термінів та мови, доступних форматів та засобів комунікації, таких як картинки, інфографіки та відео.

На основі цих рекомендацій доцільно планувати та розробляти проєктні активності, які передбачатимуть пряму комунікацію та залучення різних вразливих / соціальних груп до активностей / тренінгів / форумів / панельних дискусій та інших форматів взаємодії.

Це включатиме процес комплексного вивчення проблематики на основі первинних зрізів через збільшення показників кількісного залучення громадськості до обговорень в інтерактивній формі в рамках проведення запланованих проєктних активностей, серед яких: тренінги для громадських активістів, заходи щодо залучення представників національних меншин у процеси відновлення громад, включаючи заходи, спрямовані на сприяння або зміцнення громадянської участі жінок, посилення ролі організацій громадського сектору (ОГС) як контролерів / спостерігачів за роботою органів місцевого самоврядування.

Комплекс описаних заходів спрямований на збільшення рівня обізнаності представників громадського сектору / вразливих груп щодо наявних інструментів / можливостей їх залучення до процесу прийняття рішень у власних громадах. Учасники зможуть навчитися створювати реалістичні плани інклюзивного розвитку громад та ознайомитися з інструментами їх адвокації, покращити власні комунікативні навички та

налагодити діалог з відповідальними представниками місцевого самоврядування.

На завершальних етапах роботи проєкту будуть проведені онлайн / офлайн обговорення між представниками громадського сектору різних громад з метою обміну найкращими практиками залученості до процесу вироблення політики на місцевому рівні за посередництва та активного організаційного сприяння «АНТС», Інституту «Республіка», «Смарт Медіа» під егідою та за фінансової підтримки «Національного Демократичного Інституту» (NDI).

4. Розробка стратегії збору пріоритетів громадян

Стратегія збору пріоритетів – це план, який визначає, яким чином будуть збиратися та аналізуватися пріоритети або переваги групи людей або громади в цілому. Цей процес включатиме різні методи збору даних, такі як опитування, фокус-групи та інші, які допомагають виявити та проаналізувати пріоритети громадян.

Ціль стратегії збору пріоритетів полягає в тому, щоб дізнатися, що найбільш важливо для громади або групи людей, щоб забезпечити кращу якість послуг, політик або інших дій, які відповідають потребам та очікуванням громади.

При розробці стратегії збору пріоритетів важливо визначити мету та цілі збору даних, вибрати методи збору даних, розробити запитання або інструменти збору даних та проаналізувати отримані результати. Цей процес може допомогти збільшити ефективність та результативність дій, які відповідають потребам та очікуванням громади.

Розробка стратегії базуватиметься на ґрунтовній підготовці, яка включатиме попередній досвід реалізації активностей в громадах проєкту пов'язаних із взаємодією з місцевим самоврядуванням та громадським сектором. Документ доповнюватиме «Методологію оцінки потреб громад та пріоритетів громадян» з точки зору відповідності заявленим цілям роботи проєкту та апробованих вже на практиці інструментів роботи з громадським сектором й місцевим самоврядуванням.

Під час розробки «Стратегії збору пріоритетів громадян» будуть використані найкращі міжнародні та національні практики й досвід, зокрема напрацювання ВІ «[Активна Громада](#)».

5. Формування комплексних рекомендацій для органів місцевого самоврядування можна розглядати як процес, що має на меті допомогти місцевим органам влади у розв'язанні конкретних проблем, підвищенні ефективності та якості надання послуг та управління громадою. Створенні ефективних та інклюзивних планів відновлення громад, що повинно включати якісний період оцінки та планування.

Рекомендації для органів місцевого самоврядування включатимуть виконання наступних аспектів активностей впродовж роботи проєкту:

- Дослідження потреб та проблем місцевої громади, включно з аналізом демографічної ситуації, стану інфраструктури, соціального захисту, забезпечення житлом та комунальними послугами, охорони здоров'я тощо.
- Аналіз законодавства та нормативно-правових актів (точково), які стосуються сфери діяльності органів місцевого самоврядування в досліджуваній тематиці.
- Досвід інших міст та країн, які мають схожі проблеми, що дозволить визначити ефективні методи та практики, які можуть бути використані в місцевих умовах.
- Визначення переваг та недоліків чинних механізмів управління та надання послуг.

На основі проведеного аналізу необхідно розробити комплексні рекомендації, які будуть спрямовані на розв'язання конкретних проблем з урахуванням багаторівневих досліджень суспільних настроїв мешканців громад, рекомендацій / напрацювань від громадських та неурядових організацій й фрагментарного аналізу поточної економічної ситуації.

Оцінка потреб громад: міжнародний досвід

Оцінка потреб громад є складним та багатогранним процесом, який може залежати від багатьох факторів, таких як культурні, соціальні, економічні та політичні умови. Міжнародний досвід оцінки потреб громад може бути різним залежно від країни та регіону, але деякі загальні підходи можуть використовуватись в усіх контекстах.

Деякі міжнародні організації такі як Європейський Союз, Світовий Банк та ООН проводять дослідження щодо оцінки потреб громад у різних регіонах України. Значний обсяг інформаційно-аналітичних досліджень реалізовується за організаційної та фінансової підтримки NDI та UASID. Один із прикладів – [«Гендерно орієнтоване врядування: практичний посібник»](#) виданий у 2021 році. Метою дослідження було з'ясувати, як гендерні аспекти впливають на сприйняття громадських послуг та як можна забезпечити їхню рівність для чоловіків і жінок.

Також було проаналізовано звіт [«Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення – серпень 2022»](#) спільно підготовлений Світовим банком, Урядом України та Європейською Комісією. У цьому звіті чітко виокремлено наступні **виклики перед органами місцевого самоврядування в контексті поствоєнного відновлення:**

Характеристика	Опис
Недостатня фінансова підтримка	Органи місцевого самоврядування потребують додаткових коштів для здійснення відновлювальних робіт та підтримки потреб населення. Керівництво громади повинно проаналізувати ситуацію та визначити, які ресурси необхідні для відновлення інфраструктури та підтримки соціальних програм у своїй території. На основі цього плану потрібно скласти бюджетну програму та залучати фінансові ресурси з різних джерел. Важливо забезпечити підвищення фінансової ефективності – це процес оптимізації використання

	<p>фінансових ресурсів з метою забезпечення максимального ефекту від їх використання. Для органів місцевого самоврядування, які забезпечують фінансову підтримку післявоєнного відновлення, підвищення фінансової ефективності може мати вирішальне значення для успішності відновлювальних заходів.</p>
Недостатній доступ до фінансування	<p>Органи місцевого самоврядування повинні мати доступ до різних джерел фінансування, щоб забезпечити ефективне та стійке відновлення таких як державний бюджет, міжнародні фонди, позики, інвестиції та допомога від благодійних організацій. Важливо пам'ятати, що фінансування повинно бути не тільки достатнім, а й ефективно розподілене та використане.</p>
Відсутність розуміння ризиків та підготовленості до подолання їх наслідків	<p>Органи місцевого самоврядування повинні бути підготовлені до надзвичайних ситуацій, а також мати знання про ризики та заходи мінімізації їх наслідків. Подібний сценарій може реалізуватися у випадку якщо орган місцевого самоврядування не здійснює на системній основі моніторинг ситуації включно з прорахунками сталої та потенційної соціально-економічних матриць.</p>
Нехтування інтересами найбільш вразливих груп населення	<p>Органи місцевого самоврядування повинні забезпечити, щоб відновлення було спрямоване на підтримку найбільш вразливих груп населення, таких як люди з інвалідністю, діти, старші люди та люди з низькими доходами, ВПО та мешканці громад, які зазнали значних персональних збитків через ведення військових дій.</p>
Неефективна координація між різними рівнями управління	<p>Органи місцевого самоврядування повинні забезпечити ефективну координацію з державними органами та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення успішного процесу відновлення. Можливі ризики в згаданому контексті пов'язані з учасниками двосторонньої координації по діагоналі – місцеве</p>

самоврядування, керівництво області та органи центральної влади.
--

Такі дослідження дозволяють міжнародним організаціям та урядам краще зрозуміти потреби та пріоритети громад, що може сприяти ефективному розвитку територій та зміцненню громадської участі у процесах прийняття рішень. Оцінка потреб громад є одним з пріоритетів Світового банку, який сприяє здійсненню ефективної та результативної роботи у цьому напрямку. Світовий банк є однією з найбільших і найвпливовіших фінансових інституцій у світі, і його робота здійснюється в різних сферах, що стосуються розвитку та підтримки громад.

Світовий банк проводить різноманітні дослідження, щоб оцінити потреби громад у різних сферах, таких як освіта, охорона здоров'я, енергетика, водопостачання та санітарія, транспорт, сільське господарство та інші. Ці дослідження допомагають Світовому банку розуміти проблеми та виклики, з якими зіткнулися громади, й розробляти стратегії для їх вирішення.

Крім того, Світовий банк працює з урядами країн, щоб визначити пріоритети розвитку та підтримки громад. Це дозволяє забезпечувати фінансову підтримку для реалізації проєктів, які відповідають потребам громад та мають великий соціальний ефект. Оцінка потреб громад є важливим етапом, оскільки вона допомагає забезпечити ефективне використання ресурсів та здійснити зручний та результативний розвиток для громад.

Україна є однією з країн, які потребують відновлення після довготривалої війни та економічної кризи. Світовий банк пропонує декілька рекомендацій для підтримки відновлення економіки та забезпечення сталого розвитку в Україні:

Характеристика	Опис
Реформи	Україна повинна провести широкомасштабні реформи у сферах, таких як судова система, банківський сектор, корупція та бізнес-клімат, щоб забезпечити стабільну економіку та залучення іноземних інвестицій.

Інфраструктура	Світовий банк пропонує розвивати інфраструктуру, зокрема дорожню мережу, залізничні та портові споруди, що допоможе покращити логістику та зменшити витрати на транспортування товарів.
Підтримка малих та середніх підприємств	Світовий банк рекомендує підтримувати малі та середні підприємства, які є основними джерелами робочих місць та допоможуть забезпечити сталість економіки.
Охорона здоров'я	У звіті рекомендується забезпечити доступність та якість охорони здоров'я для всіх громадян, зосереджуючись на важливих питаннях, таких як захист від епідемій та ефективне управління системою охорони здоров'я.
Енергетика	Доцільно розвивати відновлювальну енергетику та підвищувати енергоефективність для зменшення залежності від імпорту енергії та зменшення викидів шкідливих речовин.

З урахуванням пріоритетних напрямків роботи поточного проєкту нами були проаналізовані окремі напрацювання та стратегії Світового банку. Зокрема, програма Світового банку [«Розвиток, керований громадою» \(Community-Driven Development, CDD\)](#) є підходом до розвитку, який передбачає активну участь громадян у процесі прийняття рішень про розвиток їхніх громад.

Ось декілька практичних рекомендацій щодо впровадження програми «Розвиток, керований громадою» (Community-Driven Development, CDD) від Світового банку:

Характеристика	Опис
Залучення громадян	Для успішного впровадження програми необхідно залучити громадян до процесу прийняття рішень. З цією метою можна створити громадські ради або комітети, які будуть допомагати у вирішенні проблем та плануванні розвитку.
Оцінка потреб громад	Для успішної реалізації програми необхідно провести оцінку потреб та пріоритетів громади. Це можна здійснити за допомогою опитувань та консультацій з громадянами.
Визначення пріоритетів	На основі оцінки потреб громади необхідно визначити пріоритети для розвитку, які будуть підтримані за допомогою програми.

Фінансова підтримка	Програма розвитку, керованою громадою, надає фінансову підтримку для реалізації проєктів з розвитку, таких як будівництво доріг, шкіл, лікарень, водопроводів тощо. Громади можуть звертатися за фінансовою підтримкою на конкурсній основі.
Моніторинг та оцінка	Для успішної реалізації програми необхідно здійснювати моніторинг та оцінку розвитку, щоб забезпечити ефективне використання коштів та досягнення планованих результатів.
Підвищення свідомості	Для успішної реалізації програми необхідно підвищувати обізнаність громадян та органів місцевого самоврядування про можливості та процеси, пов'язані з розвитком їхніх громад.

Програма CDD допомагає підвищити якість життя громадян та забезпечує сталість розвитку, оскільки рішення приймаються з урахуванням реальних потреб та пріоритетів громади.

Основні принципи програми «Розвиток, керований громадою» (Community-Driven Development, CDD) включають:

Характеристика	Опис
Підвищення впливу громадян на прийняття рішень	Громадяни стають активними учасниками у процесі прийняття рішень щодо розвитку своїх громад. Це може бути здійснено через створення громадських рад або комітетів, які допомагають розв'язувати проблеми та планувати розвиток. Для підвищення впливу громадян можна співпрацювати з громадськими організаціями, які відображають інтереси громадян. Вони можуть допомогти виявити потреби та пріоритети громади, а також забезпечити широке поширення інформації про програму. Необхідно забезпечити якісну комунікацію та інформаційну підтримку проєктів, які реалізуються в рамках програми. Це можна зробити за допомогою відповідної інформаційної кампанії. Доцільно використовувати досвід інших громад, які вже успішно впровадили програму. Це можна зробити за допомогою відкритих форумів та обміну досвідом.
Розширення доступу до ресурсів	Програма CDD надає можливість громадянам отримати фінансову підтримку для реалізації проєктів з розвитку, таких як будівництво доріг, шкіл, лікарень, водопроводів тощо.

	<p>Для розширення доступу до ресурсів необхідно залучати всі верстви населення, у тому числі і тих, хто знаходиться в складних життєвих обставинах – представників різних вразливих груп.</p> <p>Доцільно розробити план розвитку громади, який відображає потреби та пріоритети громади. Це допоможе забезпечити правильне використання ресурсів та максимальний ефект від реалізації проєктів. Залучати інвесторів, які готові інвестувати в проєкти, що сприятимуть розвитку громади. Це може бути як приватний капітал, так і державні чи міжнародні фонди. Для розширення доступу до ресурсів можна створити фонд розвитку, який буде фінансувати проєкти, що сприятимуть розвитку громади. Це може бути як державний, так і приватний фонд – важливим етапом у цьому аспекті стане підтримка й розвиток локального бізнесу, що дозволить збільшити рівень зайнятості.</p>
<p>Підвищення ефективності витрат</p>	<p>Програма CDD допомагає забезпечити ефективне використання коштів, оскільки рішення про розвиток приймаються громадянами, які краще знають свої потреби та пріоритети.</p> <p>Необхідно провести детальний аналіз витрат та визначити, які ресурси необхідні для повноцінного відновлення. У процесі практичної реалізації напрацьованих проєктів важливо здійснити конкурентний відбір підрядників – це допоможе знайти найбільш ефективні та економічно вигідні пропозиції. Необхідно мати чіткий план управління та контролювати витрати на кожному з етапів роботи.</p>
<p>Збільшення відповідальності</p>	<p>Програма CDD допомагає збільшити відповідальність уряду та інших інституцій перед громадянами, оскільки розвиток здійснюється на основі їхніх потреб та пріоритетів.</p> <p>Необхідно створити чітку систему моніторингу та оцінки, яка допоможе відстежувати прогрес та результативність. Це спонукатиме учасників проєктів до більш відповідальної поведінки та забезпечить більш ефективну реалізацію.</p>

	Залучення громадських ініціатив може сприяти більшій відповідальності в реалізації проєктів – виконання принципу транспарентності. Громада може відстежувати прогрес робіт, контролювати використання ресурсів та сприяти виявленню можливих проблем. Встановлення санкцій за невиконання плану або порушення відповідальності може бути ефективним інструментом для забезпечення відповідальної поведінки підрядників.
--	---

Якісна оцінка потреб громад у післявоєнному відновленні є важливим інструментом управління та планування територій та громад. Вона допомагає зрозуміти, які конкретні потреби та пріоритети є у жителів громад після конфлікту та які заходи можуть бути прийняті для відновлення життєвого рівня й розвитку громад. Така оцінка може також допомогти забезпечити гендерну рівність в громадських послугах та інфраструктурі.

Міжнародний досвід може бути корисним для розуміння того, які методи досліджень та аналізу можуть бути застосовані для проведення якісної оцінки потреб громад у післявоєнному відновленні, які типи громадських послуг та інфраструктури були успішно відновлені в інших країнах після конфліктів та криз, і як це може бути застосовано в контексті України.

Важливо враховувати, що міжнародний досвід не завжди може бути безпосередньо застосований в українському контексті, тому що кожна країна має свої специфіки та особливості. Тому, результати досліджень та рекомендації мають бути адаптовані до місцевих умов та потреб громад.

Комплексна оцінка економічних збитків та потенціалу відновлення

Оцінка економічних збитків – це процес визначення матеріальних втрат, які виникли в результаті природних катастроф, техногенних аварій, конфліктів або інших подій. Оцінка зазвичай включає збір та аналіз даних про вартість зруйнованих або пошкоджених майнових та немайнових активів, втрати виробничої потужності, втрату доходів, втрату господарської діяльності та інші фактори. Оцінка економічних збитків може бути проведена на різних рівнях: від оцінки втрат окремої компанії до оцінки втрат у регіоні або національному рівні.

Для проведення оцінки використовуються різні методи, включаючи **експертні оцінки, моделювання втрат та статистичний аналіз.**

Характеристика	Опис
Експертні оцінки	Метод експертних оцінок полягає у залученні фахівців та експертів для визначення величини збитків на основі їхнього досвіду, знань та експертизи. Експерти можуть оцінювати різні аспекти збитків, такі як вартість втраченого майна, втрати доходів, зниження рівня продуктивності. Для проведення методу експертних оцінок зазвичай формується група експертів, які можуть мати різний досвід та експертизу в області, що досліджується. Експерти можуть діяти в якості незалежних консультантів або працівників, які відповідають за різні аспекти діяльності.
Моделювання втрат	Метод моделювання втрат полягає у створенні математичної моделі для оцінки збитків. Модель може використовувати статистичні дані, економічні прогнози, гіпотетичні сценарії та інші фактори для визначення величини збитків. Модель може бути складною та включати багато факторів, або ж може бути простішою та використовувати менше змінних.
Статистичний аналіз	Статистичний аналіз є одним з методів обробки даних, що використовуються для вивчення, опису та розуміння даних. Цей метод дозволяє зробити висновки на основі числових даних та їхньої структури, визначити залежності між різними

факторами та зрозуміти, які закономірності є в досліджуваній групі об'єктів або явищ.

Тригером цих негативних явищ в українських реаліях стала війна, яка почасти продукує появу багатьох негативних явищ, серед яких: прямі інфраструктурні, економічні, екологічні / техногенні та соціальні збитки. Оцінка економічних збитків є важливим інструментом при плануванні та координації заходів з відновлення після катастрофи, тому що допомагає зорієнтуватися в масштабах та приблизних коштах відновлювальних робіт та може бути використана для отримання фінансової допомоги від міжнародних організацій та донорів.

Крім того, результати оцінки економічних збитків можуть використовуватися для підготовки звітів, які подаються до міжнародних організацій та потенційних донорів, що надають фінансову допомогу для відновлення після катастрофи. Ці звіти містять інформацію про масштаби збитків та потреби у фінансовій допомозі, що може допомогти залучити необхідні кошти для відновлення.

Варто здійснити аналіз впливу кризової ситуації на економіку та можливості її відновлення. Ця оцінка зазвичай проводиться з метою визначення наслідків події, розробки стратегії відновлення та прийняття рішень про необхідні заходи для зменшення економічних втрат.

Цей процес може включати оцінку наступних елементів:

- 1. Втрати економіки та вартість відновлення.**
- 2. Соціальні наслідки.**
- 3. Потенціал відновлення.**
- 4. Ризики.**

Втрати економіки та вартість відновлення

Війна призводить до великих економічних витрат на військове спорядження, медичне обладнання, відновлення інфраструктури та інші потреби. Війна також може призвести до зниження рівня виробництва, невизначеності в економіці та руйнування бізнесів. Оцінка економічних збитків може містити такі складові, як втрачений дохід, збиток від розриву контракту, втрати від руйнування майна, витрати на відновлення, лікування, компенсації та інші витрати.

Вартість відновлення пов'язана з відновленням майна, об'єкта чи іншого матеріального, чи нематеріального блага до його попереднього стану після виникнення певної події, яка спричинила збитки або пошкодження. Вартість відновлення може відрізнятися в залежності від багатьох факторів, таких як масштаб пошкоджень, ступінь пошкоджень, доступність матеріалів та ресурсів для відновлення, технічні можливості тощо.

Оцінка вартості відновлення передбачає розрахунок вартості відновлення інфраструктури, обладнання, будівель та інших ресурсів, що постраждали від негативних факторів спричинених війною. Точна оцінка вартості відновлення допоможе зменшити ризик недостатньої компенсації за збитки або надмірної витрати на відновлення.

Вартість відновлення громади може варіюватися в залежності від багатьох факторів, таких як:

Характеристика	Опис
Ступінь пошкоджень	Ступінь пошкоджень громади може оцінюватися за кількістю та масштабом проблем, які виникають, за збитками, що вони завдають, за рівнем негативного впливу на якість життя мешканців громади, за рівнем втрати ресурсів і можливостей розвитку. Оцінка ступеня пошкоджень громади може допомогти визначити пріоритети для роботи над відновленням та розвитком громади, а також визначити необхідність

	допомоги від зовнішніх джерел, таких як урядові органи, місії ООН або міжнародні благодійні організації.
Терміни відновлення	Чим швидше потрібно відновлювати громаду, тим більші витрати, оскільки це може вимагати додаткових зусиль та ресурсів. Необхідно також порівняти при поточному плануванні терміни відновлення з потенційним розвитком бізнес-активності в громаді, щоб розуміти характер позитивних / негативних впливів на соціальні процеси.
Технологічність процесу	Вартість відновлення може бути високою, якщо потрібні високотехнологічні засоби або обладнання, що не є доступним для даної громади. У такому випадку варто ретельно аналізувати та пропрацювати запити до центральної влади та міжнародних донорів / інституцій на предмет актуальних потреб, загальної вартості процесу та, знову ж таки, потенційних термінів реалізації, які спроможне забезпечити місцеве самоврядування.
Людські ресурси	Витрати на відновлення можуть бути високими, якщо потрібні спеціалісти зі спеціальними навичками, яких не вистачає у громаді. Криза фахівців / кадрів буде посилюватись у багатьох громадах в залежності від складності та масштабу процесів, які необхідно буде адмініструвати та реалізовувати на практиці. Інша сторона цієї проблематики – це кількість та середньостатистичні навички локальних ринків праці. Якщо до процесу відновлення громади потрібно буде залучати велику кількість трудових ресурсів ззовні, то це створить додаткові ризики в логістичному та інфраструктурному аспектах, які потрібно буде розв'язувати.
Фінансові ресурси	Вартість відновлення залежить від доступності фінансових ресурсів, які можуть бути залучені для відновлення. Такі ресурси умовно можна розділити на джерела надходжень, серед яких доцільно окреслити три основні – ресурси самої громади, допомогу з боку держави, та зовнішні ресурси.

Зменшення витрат на відновлення громади можливо за умови дотримання трьох базових принципів: **розумного планування, ефективного використання ресурсів та прозорості.**

- Розумне планування проєкту відновлення громади може допомогти зменшити витрати на відновлення. Планування повинно враховувати всі аспекти, включаючи вартість матеріалів, працю, час та обсяги необхідних ресурсів.

- Для зменшення витрат на відновлення громади необхідно ефективно використовувати всі наявні ресурси. Наприклад, використання вторинних матеріалів, застосування сучасних технологій та енергоефективних матеріалів може допомогти знизити витрати на будівництво та відновлення.

- Прозорість передбачає підзвітність та залучення громадськості до процесу планування та в перспективі реалізації наступних кроків.

Щоб зменшити витрати на відновлення громади, можна залучати волонтерів, робити акцент на місцеві ресурси та засоби, сприяти розвитку співпраці між різними учасниками відновлення, розробляти плани відновлення, які передбачають поетапний підхід до відновлення, та здійснювати ретельний моніторинг і контроль за використанням ресурсів в цілому.

Загалом, цей етап передбачатиме розрахунок витрат на відновлення інфраструктури (будівлі, дороги, мости, комунікації), соціальної та культурної інфраструктури (школи, лікарні, музеї, культурні центри) та інших суспільних об'єктів, а також на компенсацію збитків, що понесли мешканці громади.

Соціальні наслідки

Оцінка соціальних наслідків полягає у визначенні впливу кризової ситуації на соціальні сфери, такі як охорона здоров'я, освіта та соціальний захист. Кризові ситуації виникають в результаті повномасштабної агресії російської федерації проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року й триває вже понад один календарний рік. Повномасштабна війна має дуже серйозні соціальні наслідки для країни, які можуть продовжуватися десятиліттями після закінчення бойових дій. Найбільш страшний наслідок – це втрати людських життів.

Також може збільшуватися кількість інвалідів та постраждалих, які потребують допомоги й соціальної підтримки. Війна може слугувати тригером до загострення міжнаціональних конфліктів, які можуть продовжуватися після закінчення бойових дій. Це може призвести до загострення відносин між народами, секторами, релігійними групами та іншими соціальними групами.

Потрібно також врахувати психологічний аспект, адже в результаті численних обстрілів та різних ступенів впливу війни на конкретну особу, у суспільстві виникає (від легкої до важкої форми захворювання – в залежності від персональних обставин) посттравматичний стресовий розлад та депресія, які можуть тривати роками й впливати на зміну окремих суспільних архетипів.

Комплексний підхід до оцінки усіх негативних наслідків війни на сферу соціального захисту можна систематизувати на декілька найбільших груп, серед яких:

Руйнування інфраструктури. У період повномасштабної війни для здійснення численних ракетних обстрілів території України агресор використав майже 5 тисяч ракет різного типу (інформація станом на листопад 2022 року), що в сукупності з наземними військовими діями призвело до руйнувань 120 тисяч приватних домогосподарств та понад 20 тисяч багатоквартирних будинків (інформація станом на [червень 2022 року](#)). До цього переліку входять школи, лікарні та інші об'єкти соціальної

інфраструктури, що призводить до погіршення якості життя людей та обмеження доступу до соціальних послуг.

Масове переміщення населення. Мільйони людей змушені були переселитися зі своїх домівок, що призвело до погіршення умов проживання та до зменшення доступу до соціальних послуг. За офіційною інформацією Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України кількість ВПО сягає позначки у 5 мільйонів офіційно зареєстрованих осіб й може включати ще 2 мільйони не зареєстрованих – це, в сукупності, близько 7 мільйонів громадян, які вимушено покинули свої домівки, зважаючи на безпекову складову. Також варто враховувати кількість осіб, які покинули територію держави. За оцінками уповноваженого Верховної ради з прав людини Дмитра Лубінця з моменту повномасштабного вторгнення з України виїхало 14,5 мільйонів громадян (станом на [грудень 2022 року](#)).

Втрати життів та травми становлять катастрофічний показник вже зараз – попри відсутність офіційної інформації від державних органів доцільно врахувати дані ООН щодо жертв серед цивільного населення – 6430 смертельних випадків та 9865 поранень. Звіт опубліковано [наприкінці жовтня 2022 року](#). Зважаючи на часові рамки, відсутність інформації про втрати серед військових, фактор тимчасової окупації окремих територій України та труднощі зі збором даних можна припустити, що реальні цифри кратно більші. Такі чинники призводять до загострення проблем у сфері охорони здоров'я та соціального захисту.

Розлади в соціальній структурі. Війни призводять до розладів в соціальній структурі, зокрема до збільшення числа сиріт, розриву між різними групами населення та до зменшення рівня довіри до держави та соціальних інституцій.

Усі ці наслідки війни можуть відбитися на людському добробуті, а також на стабільності соціального сектору в цілому. Тому важливо докладати зусиль для зменшення ризику виникнення війн та для підтримки населення в умовах конфлікту.

Потенціал відновлення

Потенціал відновлення громади – це можливості, які створюються для відродження та розвитку громади, яка може бути відновлена після кризи, конфлікту, економічної скрути або будь-якої іншої складної ситуації.

Це включає різноманітні аспекти, такі як соціальний, економічний, культурний, екологічний та політичний потенціал. Відновлення громади може вимагати значних зусиль та ресурсів, таких як час, кошти, знання та енергія, щоб змінити ставлення, думки, підходи та системи, які стали перешкодою для розвитку громади. Наявність ефективної стратегії відновлення громади може покращити якість життя її мешканців та сприяти сталому розвитку регіону.

Потенціал відновлення громади може включати наступні компоненти:

Характеристика	Опис
Соціальний капітал	Громада може мати сильну мережу взаємодії між її членами, що допомагає підтримувати їх співпрацю та взаємодопомогу. Якщо такий соціальний капітал втрачений, його можна відновити через спільні ініціативи, події та зусилля залучити більше людей до громадської діяльності.
Економічний потенціал	Громада може мати потенціал для розвитку місцевої економіки, наприклад, через залучення нових підприємств, підтримку місцевих виробників та підприємців, або розвиток туризму. Це може допомогти створити нові робочі місця та збільшити доходи мешканців.
Культурна спадщина	Громада може мати унікальну культурну спадщину, наприклад, традиції, мову, архітектуру або історію. Відновлення такої спадщини може допомогти зберегти історичну та культурну ідентичність громади, збільшити туристичний потенціал та створити нові можливості для місцевого розвитку.
Екологічний потенціал	Громада може мати природні ресурси, які можуть бути використані для створення зеленої економіки та забезпечення сталого розвитку. Відновлення екологічного потенціалу може

	допомогти зберегти природні ресурси, зменшити відходи та забруднення, та збільшити економічну продуктивність.
Політичний потенціал	<p>Політичний потенціал відновлення громади – це можливості, які створюються через зміну політичної ситуації та вплив на політичні процеси, що допомагають відновленню та розвитку громади. Відновлення громади може бути успішним тоді, коли мешканці громади беруть участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя та діяльності. Це може бути досягнуто через створення різних форматів участі громадськості, таких як публічні збори, обговорення, ініціативи громадянського суспільства.</p> <p>Розвиток демократичних інституцій, таких як місцеві органи самоврядування та громадські організації, може допомогти збільшити участь громадян у процесі прийняття рішень та забезпечити взаємодію між громадою та органами влади. Громадська діяльність та лобіювання можуть допомогти змінити політичні процеси на користь громади. Політичний потенціал може також включати розподіл ресурсів на користь громади, що може допомогти змінити економічну та соціальну ситуацію в регіоні.</p>

Оцінка потенціалу відновлення включає аналіз можливостей та ресурсів, необхідних для відновлення економіки та соціальної сфери після надзвичайної ситуації, до переліку яких належать військові дії. Для проведення багаторівневого дослідження доцільно врахувати декілька систематизованих критеріїв оцінки, що дозволить краще зрозуміти потреби громадян та порівняти їх з наявними ресурсами – у такому випадку ймовірність продукування дієвого плану розвитку або відновлення суттєво зросте.

Ризики

Оцінка ризиків відновлення громади – це процес ідентифікації та аналізу можливих ризиків, які можуть виникнути під час процесу відновлення громади. Мета оцінки ризиків – забезпечити планування та прийняття заходів з мінімізації цих ризиків і забезпечити успішне відновлення громади. Оцінка ризиків включає аналіз можливих наслідків та ризиків, пов'язаних з відновленням економіки та соціальної сфери. Процес оцінки ризиків відновлення громади може включати наступні кроки:

Ідентифікація можливих ризиків, які можуть виникнути під час процесу відновлення громади, таких як втрата фінансування, недостатнє залучення громади, втрата підтримки влади тощо.

Оцінка ймовірності виникнення кожного з ідентифікованих ризиків на основі попередніх досвідів, статистики, експертної думки тощо.

Оцінка наслідків виникнення кожного з ідентифікованих ризиків, таких як втрата фінансування, затримки у реалізації проекту тощо.

Розробка плану управління ризиками та забезпечення успішного відновлення громади, що може включати заходи з управління ризиками, такі як контрольні точки, забезпечення фінансування, взаємодія зі зацікавленими сторонами тощо.

Моніторинг та оновлення плану управління ризиками є важливим етапом у процесі відновлення громади. Це процес, який дозволяє оцінити ефективність плану управління ризиками та внести необхідні зміни залежно від поточних обставин. Планування відновлення громади може мати свої ризики, особливо якщо воно не проводиться відповідально та комплексно.

Деякі ризики можуть виникнути при плануванні відновлення громади, включають наступне:

Характеристика	Опис
Недостатнє залучення мешканців громади	Якщо мешканці громади не беруть участі в плануванні відновлення громади, це може призвести до неефективності і неприйняття громадою запропонованих

	<p>змін. Важливо забезпечити, щоб мешканці громади були залучені до процесу планування та їхні інтереси та потреби враховувалися в прийнятих рішеннях.</p>
Недостатнє фінансування	<p>Недостатнє фінансування може затримати процес відновлення громади та призвести до неприйняття необхідних змін. Є важливим забезпечити наявність достатніх коштів на відновлення і розвиток громади та враховувати необхідність економічної стійкості у плануванні.</p>
Відсутність планування на довгострокову перспективу	<p>Відновлення громади повинне бути спрямоване на досягнення довгострокових цілей, а не на швидке вирішення поточних проблем. Якщо планування не забезпечує розвиток громади на довгостроковій перспективі, це може призвести до неефективних і короткочасних рішень.</p>
Неправильна організація відновлення громади	<p>Організація відновлення повинна бути цілеспрямованою, зорієнтованою на результат та планомірною. Одна з можливих проблем неправильної організації полягає у тому, що відновлення громади може зайняти надто багато часу та зусиль. Наприклад, якщо відновлення громади проводиться без відповідних досліджень та попередньої підготовки, це детермінує нездатність до співпраці між учасниками, конфлікти, невірні припущення, які можуть призвести до затримок у реалізації проекту.</p> <p>Інша можлива проблема полягає у тому, що відновлення громади може бути спрямоване не на ті пріоритети, які є найбільш важливими для мешканців громади. Це може стати на заваді ефективному використанню ресурсів та призвести до недостатнього задоволення потреб мешканців.</p>

Загалом, моніторинг – це процес відстеження ризиків та контролю їх стану в ході відновлення громади. В ході моніторингу слід встановити систему контролю ризиків, оцінити їх стан та рівень ймовірності виникнення. При

цьому моніторинг повинен здійснюватися на регулярній основі, щоб вчасно виявляти зміни в обставинах, що можуть вплинути на ризики. Оновлення плану управління ризиками передбачає внесення змін в план на основі результатів моніторингу та оцінки ефективності попередніх заходів з управління ризиками.

Це можуть бути зміни в призначенні відповідальних за ризики, зміни в контрольних точках, перегляд плану дій для попередження та зменшення ризиків. Оновлення плану управління ризиками дозволяє забезпечити актуальність та ефективність заходів з управління ризиками під час відновлення громади. Він допомагає зменшити вплив негативних чинників на відновлення громади та забезпечити його успішне завершення.